

РОЗДІЛ 5
ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ЧИННИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

УДК 378.147:159.954

Олена Білоус

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті науково обґрунтовано організацію креативної діяльності студентів у процесі їх навчання у вищій школі. Мета статті – показати, що позитивна динаміка організації креативної діяльності студентів у процесі навчання в педагогічному університеті сполучена з виявленням потреби в особистісно-професійному зростанні, нестандартному виконанні навчальних завдань, стійкому інтересі студентів до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження. Автор подає теоретичний аналіз, виокремлює основні характеристики креативності. За результатами аналізу представлено мотиви дій, що спонукають особистість до креативної діяльності задля необхідності реалізувати своє «Я». Розроблено систему креативних завдань, що забезпечують реалізацію креативної діяльності студентів вищої школи.

Ключові слова: креативність, креативна діяльність, студент, навчальний процес, педагогічний університет, методи інтерактивного навчання.

Белоус Е. Организация креативной деятельности студентов в процессе обучения в педагогическом университете.

В статье научно обоснована организация креативной деятельности студентов в процессе их обучения в высшей школе. Цель статьи – показать, что положительная динамика организации креативной деятельности студентов в процессе обучения в педагогическом университете связана с выявлением потребности в личностно-профессиональном росте, нестандартном выполнении учебных задач, стойком интересе студентов к саморазвитию, самосовершенствованию и профессиональному самоутверждению. Автором сделан теоретический анализ, выделены основные характеристики креативности. В результате анализа представлены мотивы действий, которые побуждают личность к креативной деятельности ради необходимости реализовать свое «Я». Разработана система креативных задач, которые обеспечивают реализацию креативной деятельности студентов высшей школы.

Ключевые слова: креативность, креативная деятельность, студент, учебный

процес, педагогический университет, методы интерактивного обучения.

На сучасному етапі національного духовного відродження України суспільству потрібен новий тип педагога-професіонала, який має якісну фахову та психолого-педагогічну підготовку, здатний формувати творчу особистість. Креативна педагогічна діяльність створює умови для повноцінного прояву особистості педагога і є передумовою для пошуку нових дидактичних систем навчання.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання окресленої проблеми, показав, що креативність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях О. Бодальова, Д. Векслера, Л. Виготського, Дж. Гілфорда, У. Джемса, О. Ковальова, Г. Костюка, О. Леонтєва, А. Маслоу, Ж. Піаже, С. Рубінштейна та багатьох інших. Педагогічні дослідження Д. Богоявленської, Н. Вишнякової, Н. Гузій, Ю. Кулюткіна, М. Лазарева, А. Морозова, Р. Нізамова, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, П. Торренса, Х. Трика, Д. Чернилевського, Р. Холменна та ін. дають нам ґрунтовну підставу вважати, що визначальною якістю творчої особистості є креативність, яка, з одного боку, виступає важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого, – це цілісна особистісна якість, яка виступає системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму сучасного вчителя. Педагог не стане творчою особистістю, не зможе успішно вирішувати професійно будь-які педагогічні проблеми, якщо за роки навчання в педагогічному університеті не будуть розвинені його креативні здібності.

Вагомий внесок у теорію та практику формування креативності особистості предметами музичного циклу внесли В. Андрюшенко, О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Л. Баренбойм, Н. Ветлугіна, Н. Вишнякова, О. Дем'янчук, О. Лобова, Г. Падалка, В. Тушева, Б. Яворський та інші, які вважали предмети музичного циклу ефективним засобом творчого розвитку особистості [3].

Мета статті – показати, що позитивна динаміка організації креативної діяльності студентів у процесі навчання в педагогічному університеті знаходиться в прямій залежності від потреби в особистісно-професійному зростанні, нестандартному виконанні навчальних завдань, стійкому інтересі студентів до саморозвитку, самовдосконалення й професійного самоствердження.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє говорити про

те, що більш детально й ґрунтовно науковцями досліджені специфічні особливості творчої особистості, шляхи й способи розвитку її творчих здібностей. У новітніх дослідженнях креативна технологія розглядається як творчий підхід до вирішення проблеми педагогічного процесу, в ході якого інтереси й цінності особистості домінують компонентом організації та сенсу навчальної діяльності. Тобто креативний підхід до навчальної проблеми передбачає не розв'язання готових дидактичних завдань, а генерацію, творче формулювання й розробку ідей, задумів та проєктів у навчально-виховному процесі.

Особливостями креативної технології є те, що вона визначає стосунки між викладачем і студентом як партнерські, а основним елементом навчального процесу виступають не самі знання, а інформація. При цьому студент не засвоює готові уявлення і поняття, а сам з різноманітних одиниць інформації видобуває власне уявлення про предмет дослідження.

Мета креативного навчання полягає в тому, щоб пробудити творчу активність студентів педагогічних університетів, сприяти становленню їхньої самостійності в мисленні та діяльності. Для цього студент повинен підходити до навчання як до творчого процесу, самостійно оволодівати знаннями. А це, зі свого боку, потребує такої технології навчання, яка б містила різні способи активізації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх педагогів.

У більшості наукових концепцій обдарованість пов'язують із творчими можливостями та здібностями, які визначають як креативність. Креативність може виявлятися в мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності, у вмінні бачити нечіткі протиріччя та формулювати їх у найбільш гострій формі.

Креативність може характеризувати як особистість у цілому, так і окремі її здібності. Існують різні визначення поняття «креативність». Під цим поняттям найчастіше розуміють здатність модифікувати та покращувати технічні навички, приймати нові, нестандартні рішення, розглядати проблеми під новим кутом зору.

Креативність визначалася П. Торренсом як процес появи чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, незгідності, несумісності, розбіжності; фіксації цих проблем; пошуку рішень, висування гіпотез; перевірок, змін і переперевірок та, нарешті, формування та повідомлення результату рішення.

Х. Трик уважає, що в найбільш загальному вигляді поняття креативність включає в себе минулі, супутні й наступні характеристики процесу, у результаті якого людина (чи група людей) створює щось нове, що не існувало раніше. Виходячи з цього, в дослідженні творчості він виокремлює наступні основні напрямки, які розглядають креативність як продукт, процес, здібність, рису особистості в цілому [5].

С. Сисоева переконана, що творча особистість характеризується високим рівнем креативності. Серед основних характеристик цієї якості вона виділяє: високий рівень соціальної й моральної свідомості; пошуково-перетворюючий стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (уміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне й ін.); проблемне бачення; творча фантазія, уявлення; специфічні особистісні якості (готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); мотиви дій: необхідність реалізувати своє «Я»; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї праці [4, с. 98].

Креативність С. Сисоева розглядає як здатність швидко й нестандартно вирішувати інтелектуальні (навчальні) завдання. Вона є основою творчості особистості. «Творча особистість – це креативна особистість, що внаслідок впливу зовнішніх факторів здобуває необхідні для актуалізації своїх творчих можливостей додаткові якості, які сприяють досягненню творчих результатів в одному або декількох видах творчої діяльності» [4, с. 139].

Разом із цим у розробці цієї проблеми немає єдиної теорії розвитку творчої особистості. Це, скоріше всього, симбіоз ідей та підходів, які склалися під впливом різних представників минулої та сучасної педагогіки.

Серед характеристик креативності виокремлюється самоактуалізація як інтегральна креативно-особистісна категорія. Самоактуалізація – це процес розвитку творчої індивідуальності, що дозволяє правильно організувати роботу над самим собою, усвідомити, що самостійність у думках і поглядах означає потребу пропускати думки інших людей через призму власних переконань, життєвих спостережень.

Сьогодні в освітньому процесі вищої школи одним зі шляхів досягнення мети – організації креативної діяльності студентів вищої школи як майбутніх викладачів – можуть виступати методи інтерактивного навчання, як-от: евристична бесіда, презентації, дискусії, «мозковий штурм», ділова гра, самостійне виконання практичних робіт із подальшим їх обговоренням, рольові ігри, тренінги, колективні рішення творчих завдань, кейс-метод, практичні заняття, групові й індивідуальні вправи, моделювання виробничих процесів або ситуацій, які відображають сутність майбутньої професії вчителя.

Форми й методи інтерактивного навчання можна розподілити на дискусійні, ігрові, тренінгові. Дискусія як технологія інтерактивного навчання являє собою публічне обговорення або вільний вербальний обмін знаннями, судженнями, ідеями або думками з приводу якогось спільного питання або проблеми. Ділові ігри як технологія інтерактивного навчання являють собою імітаційне моделювання реальних механізмів і процесів. До них відносяться: імітаційні ігри, операційні ігри, рольові ігри, «діловий театр», психодрама й соціодрама. Організаційно-діяльнісні й організаційно-навчальні ігри як технології інтерактивного навчання є формами колективної мисленнєвої діяльності, у процесі якої відбувається навчання й проектування.

Тренінг же розглядається як форма комплексного використання інтерактивних методів навчання. До видів тренінгів можна віднести: тренінг сенситивності (прогнозування поведінки), управлінський тренінг, призначений для розвитку лідерського й організаторського потенціалу учасників, та відео-тренінг. У силу високої освітньої ефективності інтерактивні методи пред'являють досить високі вимоги до особистості й мотивації студентів вищих навчальних закладів до інтенсивної освіти.

Запропонований креативний тип завдань для майбутніх учителів музики припускає вирішення задач, які дозволяють студенту цілком розкрити свої музичні здібності, реалізувати свої творчі можливості. У ході моделювання педагогічних ситуацій на практичних заняттях у педагогічному вузі ми пропонуємо студентам варіативні завдання різної складності: скласти різні за настроєм музичні фрагменти 8-16 тактів; скласти варіацію на народну пісню; втілити художній образ «Пори року» (весна, осінь, зима, літо) на музичному інструменті й

інше.

Так, з метою розвитку музичної сприйнятливості студентів, їм пропонувалося виконання ряду завдань.

Завдання 1. Студентам пропонувалося придумати два музичні образи, різні за характером, і передати їх у виконанні на музичному інструменті. Наприклад, музичним матеріалом ми пропонуємо такі твори: П. Чайковський «Баба Яга»; П. Чайковський «Пісня жайворонка».

Завдання готується самостійно й виконується студентами на індивідуальних заняттях.

З метою виявлення ставлення студентів до образного змісту музичних творів, що виконуються, пропонувалося наступне завдання.

Завдання 2. Студенти повинні прочитати з аркуша два музичні твори середньої складності, різні за характером, і словесно описати музичні образи, викладені в них (наприклад, Р. Шуман «Сміливий наїзник»; Р. Шуман «Перша втрата» тощо).

Завдання виконується на індивідуальному занятті під керівництвом викладача.

З метою розвитку емоційності при виконанні музичних творів, уміння студентів самостійно втілювати в звучанні музичного інструмента свої почуття і враження пропонувалися наступні завдання.

Завдання 1. «Самостійність у творенні тем на музичні образи».

Студентам пропонуються репродукції картин пір року, і їм необхідно скласти на них музичні мелодії, які передають враження від змісту репродукції. Наприклад, В. Палітурников «Узимку в лісі»; І. Левітан «Золота осінь»; І. Левітан «Весна – велика вода»; І. Шишкін «Дубовий гай».

Це завдання виконується на занятті під керівництвом викладача.

Завдання 2. «Досвід імпровізації музичних образів».

Мета: виявити вміння студентів імпровізувати при створенні музичних образів. Студентам пропонуються дві музичні замальовки для прослуховування, їм необхідно виразити свої враження у формі вільної імпровізації на музичному інструменті. Музичним матеріалом можуть бути такі твори: К. Сен-Санс Сюїта «Карнавал тварин»; Дж. Гершвін Колискова з опери «Поргі і Бесс».

Виконання завдання перевіряється на практичному занятті.

Для розвитку творчих здібностей студентам пропонуються завдання:

Завдання 1. «Створення музичних варіацій на задану тему».

Студентам пропонується тема для створення 2-3 різноманітних музичних варіацій, наприклад, на тему української народної пісні «Ой є у лісі калина».

Завдання 2. «Творча оригінальність». Студентам пропонується підготувати музичну імпровізацію (гармонійну, ритмічну, мелодійну тощо). Музичним матеріалом для цього ми пропонуємо українську народну пісню «Ой лопнув обруч»; Л. Колодуб «Веселе негреньтко»; Г. Сасько Сюїта «Граю джаз»: Джаз-вальс, Блюз, Регтайм.

Завдання 3. На основі запропонованих репродукцій картин студентам пропонується скласти невеликий музичний фрагмент із метою виявлення готовності до втілення музичних образів у процесі гри на музичному інструменті. Для виконання цього завдання ми пропонуємо такі картини, як І. Айвазовський «Дев'ятий вал»; І. Айвазовський «Чорне море»; І. Шишкін «Сосни, освітлені сонцем»; А. Куїнджі «Березовий гай».

Завдання 4. «Творча інтерпретація музичного твору». Це завдання пропонується, аби визначити рівень виконавської техніки в роботі студентів над шкільним репертуаром.

Необхідно самостійно відпрацювати техніку виконання музичного твору. Музичним матеріалом можуть бути такі твори, як Й.-С. Бах Прелюдія і фуга (фа мінор); Л. Бетховен «Патетична соната» (І частина); Ф. Шопен Балада; Р. Шуман «Віденський карнавал».

Результати виконання завдання перевіряються на практичних заняттях.

Усі завдання склалися з урахуванням відповідності їх індивідуальним можливостям кожного студента факультету мистецтв педагогічного університету. Це визначало особистісно орієнтований підхід до організації занять і умов, які сприятливо впливають на подальший розвиток креативної діяльності студентів вищої школи.

Запропонована система завдань припускає поетапне відпрацювання найважливіших показників і характеристик креативності як складного особистісного утворення майбутніх учителів музики.

Етапність цієї роботи виражається через збагачення досвіду сприйняття музики; повідомлення й засвоєння необхідних музичних знань і умінь; вплив на здібності (розвиток творчої уяви, фантазії, імпровізації); розширення й поглиблення музично-педагогічних інтересів і потреб студентів; включення в креативну музично-педагогічну діяльність з наступним аналізом і оцінкою власних дій.

Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці даної проблеми. До перспективи подальших досліджень відносимо питання про визначення шляхів підвищення якості підготовки студентів вищої школи як сучасних фахівців та забезпечення високого рівня їхнього професіоналізму.

Література

1. Лазарєв М. О. Основи педагогічної творчості: [навчальний посібник для пед. ін-тів] / М. О. Лазарєв. – Суми: ВВП «Мрія-1». – ЛТД, 1995. – 212 с. **2. Морозов А. В.** Креативная педагогика и психология: [учебное пособие] / А. В. Морозов, Д. В. Чернилевский. – Москва: Академический Проект, 2004. – 216 с. **3. Проблеми** художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження: [монографія] / О. Н. Дем'янчук, Г. І. Кутузова, В. С. Петрович. – Луцьк: Вежа, 2001. – 272 с. **4. Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості вчителя: [навч. посіб.] / С. О. Сисоєва. – Київ: ІСДОУ, 2006. – 112 с. **5. Трик Х. Е.** Креативность как процесс / Х. Е. Трик. – Москва: Наука, 1987. – 128 с.

SUMMARY

Bilous O. Students' creative activity organization in the training course at pedagogical university.

The organization of students' creative activity during their education at high school is scientifically substantiated in the article. The purpose of the article is to show that the positive dynamics of the organization of students' creative activity in the training course at pedagogical university is associated with the identification of the need for personal and professional growth, a non-standard implementation of learning tasks, a strong interest of students to self-development, self-improvement and professional self-affirmation. A theoretical analysis and highlight of the main characteristics of creativity are done in the article. The result of the analysis presents the motives of actions that encourage the person to creative activities for the need to exercise themselves, namely: the need to exercise themselves; desire to be recognized; creative interest; passion for the creative process; desire to achieve the highest productivity in the specific conditions of their work. Nowadays, one of the ways to achieve the goal in the

educational process of higher education -the organization of students' creative activities at high school, as future teachers is interactive teaching methods, namely: heuristic conversation, presentations, discussions, «brainstorming», business game, practical work with further discussion, role play, training, creative tasks' team decision, case method, practical exercises, group and individual exercises, simulation of manufacturing processes or situations that reflect the essence of the teacher's future profession. A system of creative tasks to ensure the implementation of students' creative activity at high school is developed. The question of determining ways of improving the quality of students' training at high school and ensuring a high level of professionalism is the prospect of further research.

Key words: creativity, creative activity, student teaching process, pedagogical university, interactive teaching methods.

УДК 371.322:37.013.77

*Аліна Бугра
Олександр Коновал
Тетяна Туркот*

МЕТОДИКО-ПРАКСІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз змісту методико-праксіологічних (компетентнісного, особистісно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, акмеологічного, ресурсного та рефлексивного) підходів до організації самоосвітньої діяльності суб'єктів навчання, обґрунтовано необхідність їх реалізації в сучасному освітньо-інформаційному середовищі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти.

Ключові слова: вища освіта, компетентнісний підхід, особистісно-діяльнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, післядипломна освіта, ресурсний підхід, рефлексивний підхід, управління, організація.

Бугра А., Коновал А., Туркот Т. Методико-праксіологические подходы к организации самообразовательной деятельности субъектов обучения в системе высшего и последипломного образования.

В статье осуществлен анализ методико-праксіологических (компетентностного, личностно-деятельностного, личностно-ориентированного, акмеологического, ресурсного и рефлексивного) подходов к организации самообразовательной деятельности субъектов обучения, обоснована необходимость их реализации в современной образовательно-информационной среде высших учебных заведений и заведений последипломного образования.